

Metamorfose voor Hilversums Wasmeer

Hoe komt het toch dat ik in het Hilversums Wasmeer zelden vogels zie? Ooit, een jaar of vier geleden zaten er drie lepelaars. Met ongeloof werd daarvoor de hardlooptraining onderbroken en staarden we naar de fraaie vogels. Bij deze bijzondere observatie is het gebeven. Met deze onbeantwoorde vraag ben ik naar Poul Hulzink gestapt, hoofd terreinbeheer van het Goois Natuurreservaat (GNR). Hij is verrast door de timing van de vraag omdat het Goois Natuurreservaat bezig is met vergevorderde plannen voor dit gebied, die aan het interview een iets andere inhoud geven dan alleen het ontbreken van vogels.

Carla van Lingen

Hilversums Wasmeer

Luchtfotografie De Jong/GNR

Poul Hulzink: “Het Klein Waschmeer, zoals het oorspronkelijk op de oude kaarten staat, is geen meer maar een zuur, voedselarm ven dat van nature niet gekenmerkt wordt door veel vogelsoorten en aantallen. Het wordt gevoed door regenwater en staat niet in verbinding met het grondwater. Een ondoorlatende laag in de bodem zorgt er voor dat regenwater dat in de bodem terecht komt vanuit de directe omgeving ondergronds naar het ven stroomt. Als je goed kijkt zie je tussen de pitrusvelden allemaal veenmos en de aanwezigheid daarvan is afhankelijk van het regenwater. Het zijn niet deze omstandigheden die het gebied zo vogelarm maken. In de tweede helft van de vorige eeuw is de aard van de vegetatie veranderd door verzuring en vermesting. De oorzaken waren de ‘zure regen’ en de aanwezigheid van een kokmeeuwenkolonie (1950 - 1980). Hierdoor is het gebied veranderd van een ven met kritische soorten tot een verzuurd, relatief voedselrijk ven, waar gras en pijpenstrootje op de oevers en er omheen welig tieren. Door de

oevers en de omgeving te plaggen hebben we de vergrassing kunnen terugdringen.”

Ook het dichte bos dat tegen het ven aan-schurkt heeft de nodige invloed. Het is goed te bedenken dat er in de periode tussen de Middeleeuwen en de 20^e eeuw nauwelijks bos was. Veel bos is aangeplant wat gepaard ging met doorbreken van de ondoorlatende laag. De toestroom van water naar het ven is hierdoor verminderd. De dynamiek van wind en golfslag is door de aanwezigheid van het bos getemperd waardoor er minder zuurstof in het water komt. Dan is er ook nog de Amerikaanse hondsvij, een exoot die in het ven zwemt. Het is een uitheemse vissoort die de verzuring goed verdraagt. Hij kan in wateren leven waar, door de hoge zuurgraad, inheemse vissoorten niet meer voorkomen.

Er zijn in Nederland wel meer natuurgebieden die kampen met een hoge zuurgraad, bijvoorbeeld het Bargerveen, maar die gebieden beslaan een veel groter oppervlakte en er is veel meer variatie in milieuomstandigheden.

Poul: “De omgeving van het ven is sterk verkleind sinds die in de jaren '70 door de aanleg van de snelweg A27 afgesloten is geraakt van de andere heidegebieden. Toen was er veel meer potentie door de grotere oppervlakte en open structuur.”

Voor het bosgebied De Zuid en het Hilversums Wasmeer als geheel heeft het GNR grote plannen. Ze wil het gebied omvormen tot een heel afwisselend natuurlijk heide- en bosgebied dat goed aansluit op de natuurgebieden in de omgeving. Voor het Hilversums Wasmeer geldt als belangrijkste doel om de oorspronkelijke situatie zoveel als nog mogelijk is, te herstellen.

Om te weten wat de meest haalbare situatie is heeft het GNR een hydrologisch vooronderzoek laten uitvoeren om een goede afweging te kunnen maken

Poul Hulzink: “Het is een heel degelijk onderzoek geworden dat is uitgevoerd door de Bosgroep Midden Nederland. Een ecohydrologische analyse vormt de basis van onze plannen. Vroeger was het hier een open gebied van natte heide. De oude kaarten laten zien hoe het er oorspronkelijk uit zag. De hele strook tussen het ven en het Smithuyserbos was open geaccidenteerd heidegebied dat door liep tot aan de Zwaluwenbrug. Uit een beschrijving van De Vrankrijker (1959) blijkt wat hier toen allemaal groeide. De lijst is te lang om hier op te noemen maar bijv. kleine zonnedauw, watervanel, ronde zonnedauw, oeverkruid, broedkelkje. In 1950 is op een plek de klokjesgentiaan gevonden en in 1939 groeide er nog gagel. Na 1970 zie je dat de soorten van de natte heide verdwenen zijn.”

Flora en vogels

In 1995 is het gebied afgeplagd en werd het begraasd. Dat is een succes geworden voor een aantal soorten van natte heide die na 1970 verdwenen waren. Klokjesgentiaan, bruine snavelbies, witte snavelbies en veelstengelige waterbies hebben zich hersteld. De klokjesgentiaan is dankzij het plaggen zelfs algemener dan in 1959.

De complete lijst met levende have is indrukwekkend. Alleen de vogels laten het zoals gezegd tegenwoordig afweten. Van 1959 t/m 1985 huisde er een grote kolonie kokmeeuwen, waarvan het aantal broedparen in 1971 op 1500 werd geschat. Het gebied bevatte in 1970 31 verschillende soorten broedvogels. Zo nestelden er o.a. ook wintertalingen, bergeenden, slob-, tafeleend en waterhoen en zelfs een kievit. De slibranden fungeerden onder meer als slaapplek voor honderden grutto's, maar eveneens als foerageerterrein voor andere steltlopers (Jonkers 1971). De huidige situatie is totaal anders. In elk geval tot in 1987 waren nog steeds broedende geoorde futen en dodaarzen aanwezig.

Roodborsttapuit en boompieper, die in het verleden ontbraken, zijn in 2009 waargenomen. Voorafgaand aan de herinrichting zal de Vogelwerkgroep in 2012 een broedvogel-inventarisatie uitvoeren.

Roodborsttapuit

Foto: Paul v.d. Poel

Amfibieën en reptielen

Alhoewel het ven te zuur is voor voortplanting mag het gebied voor amfibieën toch belangrijk worden genoemd. In 2009 zijn in de natte heide aan de zuidwestkant van het gebied waarnemingen gedaan van ringslang, bruine kikker en gewone pad. In het ven weten bruine kikker en gewone pad zich voort te planten en is ook de bastaardkikker waargenomen. Op vier locaties verspreid in het gebied is levendbarende hagedis aangetroffen en de hazelworm is in behoorlijke dichtheden aan de venrand vastgesteld.

Libellen

Er leven 17 libellensoorten rond het Wasmeer. De Vlinder- en libellenwerkgroep Gooi en Vechtstreek heeft sinds 2007 een monitoringroute uitgezet. De meest bijzondere waarnemingen zijn die van venwitsnuitlibel en noordse witsnuitlibel. Dit zijn beide vrij zeldzame soorten in ons land. De Noordse witsnuitlibel en de zwarte heidelibel hebben bij het Hilversums Wasmeer een belangrijke populatie..

Vlinders

De Vlinder- en libellenwerkgroep Gooi- en Vechtstreek monitort ook de vlinders in het Hilversums Wasmeer. Het blijkt een van de bolwerken te zijn in het Gooi voor het groentje, een soort die karakteristiek is voor de heide. Ook groot koolwitje, zwartsprietdikkopje, distelvlinder en hooibeestje zijn waargenomen.

Tijdens een KNNV-excursie in juni 2006 werden 11 soorten nachtvlinders waargenomen, waaronder de heidesoorten blauwbandspanner, gewone heispanner en veelvraat.

Sprinkhanen

Het gebied wordt bevolkt door heel veel wekkertjes; verder zijn heidesabelsprinkhaan, moerassprinkhaan, gewoon spitskopje en krasser aangetroffen. In het Gooi is het Hilversums Wasmeer een van de belangrijke plekken voor de heidesabelsprinkhaan. Dit geldt ook voor de moerassprinkhaan, een soort die voor komt op de Rode Lijst. De zeldzame sikkelsprinkhaan, ook een soort van de Rode lijst, is na 2003 niet meer gesignaleerd bij het Hilversums Wasmeer. Nog een aantal soorten die waargenomen zijn: boskrekkel, bruine sprinkhaan, grote groene sabelsprinkhaan, knosprietje, ratelaar, snortikker, struiksprinkhaan en zuidelijk spitskopje.

Overige fauna

Van de overige fauna is weinig bekend. Vos, ree en rode bosmier sluiten de lange rij van bewoners en gasten van het Hilversums Wasmeer. In het ven zijn, toen de kokmeeuwenkolonie er nog huisde, verscheidene onthoofde woelratten aangetroffen en er is ook een keer een zwemmend exemplaar gesignaleerd (Jonkers 1987).

Toekomst

Om te zorgen dat dit gebied -voor zover nog mogelijk- de oude rijkdom aan flora en fauna weer terugkrijgt is het Goois Natuurreservaat bezig met het plannen voor een herinrichting van het Hilversums Wasmeer en de gebieden die daar aan grenzen (Goois Natuurreservaat 2009). Hiervoor is het essentieel dat het ven meer in het open landschap komt te liggen.

Geraadpleegde bronnen

De Vrankrijker, A.J.C. 1959. Het Goois Natuurreservaat. Van Dishoeck, Bussum.
Jonkers, D.A. 1987. Kokmeeuwperikelen in het Hilversums Wasmeer. Uitgave 17. Vogelwerkgroep Het Gooi en Omstreken. Hilversum: 3.
Jonkers, D.A. 1987. De verloren waarden van het Hilversums Wasmeer. Het Vogeljaar 35(5): 296-301.
Stichting Gooisch Natuurreservaat 2009. Beheervisie en beheerplan 2010-2019. Stichting Gooisch Natuurreservaat, Hilversum: 89-91.

Boskap en verwijderen van bosstrooisel (plaggen) is hiervoor noodzakelijk. De plannen worden op dit moment uitgewerkt. Om de rijksweg A27 zoveel mogelijk landschappelijk afgeschermd te houden zal boskap vooral plaatsvinden aan de zuidzijde. Aan de noordzijde wordt alleen de venrand vrijgemaakt van begroeiing. Waar bos gekapt wordt zal na enkele jaren heideontwikkeling plaatsvinden.

Na het verwijderen van het bos zal het begrazinghekwerk naar het zuiden worden verplaatst. De wandel-, ruit- en fietsmogelijkheden veranderen niet. Deze paden komen deels in het open landschap van het Hilversums Wasmeer te liggen wat de belevingswaarde vergroot. Als er voldoende financiële middelen ter beschikking komen kan worden gestart in de winter van 2012-2013. Het is nog niet duidelijk of de werkzaamheden gefaseerd of in één keer kunnen worden uitgevoerd.

Aansluitend op het optimaliseren van natuur en landschap van het Hilversums Wasmeer wordt nagedacht over de inrichting van het bosgebied tussen het ven en het Ecoduct Zwaluwenberg (over de spoorbaan naar Utrecht en rijksweg A27) dat nu in aanleg is. Het zou toch fantastisch zijn als soorten van het open landschap zoals vlinders, libellen en hagedissen zich onbelemmerd kunnen verspreiden. Hiervoor zal dan ook het nodige (aangeplante bos) in bosgebied De Zuid moeten wijken voor droge heide, stuifzanden en half open bos.

Het Hilversums Wasmeer is een circa 31 ha groot gebied ten zuidoosten van Hilversum. Het maakt deel uit van het natuurgebied De Zuid en is in bezit van het Goois Natuurreservaat. Het Hilversums Wasmeer is in 1987 aangewezen als Beschermd Natuurmonument en is niet vrij toegankelijk. Aan de noordwestkant wordt het gebied begrensd door de A27 en aan de overige zijden door bosgebieden. Aan de noordoostkant ligt het Cronebos van Natuurmonumenten, ten zuidoosten ligt het Smithuyserbos (particulier bezit) en ten zuiden ligt De Zuid van het Goois Natuurreservaat.